

CONSERVAREA ȘI RESTAURAREA PATRIMONIULUI CULTURAL NAȚIONAL - NECESITATE VITALĂ A ACTIVITĂȚII MUZEISTICE

de prof.dr.FLORIAN GEORGESCU

Lumea contemporană manifestă de mai multă vreme, ca o trăsătură definitorie de sine, un interes plinar și mereu mai accentuat pentru tot ceea ce reprezintă mărturie a trecutului, vestigii ale civilizației, atestat de autohtonie și permanență istorică. Fie că asemenea mărturii sînt integrate atributelor de civilizație sau că sînt implicate în promovarea unor deziderate de ordin național, fie că sînt subordonate obiectivelor industriei turismului - aflată într-o veritabilă explozie, pe întregul plan internațional - ele, vestigiile trecutului, constituie astăzi, pretutindeni în lume, obiect de atenție și studiu, domeniu de preocupare la nivel de stat, arie de conjugare a unor discipline științifice cu profiluri și metodologii proprii dintre cele mai diverse.

Dar cum - fapt îndeobște știut - asemenea atestate ale civilizațiilor ce ne-au premers sînt - în forme și ritmuri variabile, e adevărat, dar în mod absolut și general - supuse procesului natural, legic, al alterării, al îmbătrînirii, asigurarea prin mijloace cît mai eficiente a perenității acestor mărturii a devenit, de asemenea, pretutindeni în lume, o problemă majoră. Laboratoare și instituții specializate, organisme de cooperare internațională, oameni de știință și artă concură astăzi și depun eforturi, în numele unui singur ideal, pentru înfăptuirea unei unice opere: conservarea și restaurarea bunurilor din patrimoniul civilizației universale.

În acest context s-a afirmat și se consolidează mereu mai mult rolul instituțiilor muzeale ca factori permanenți de prezervare a bunurilor culturale. Păstrătoare - prin însăși rostul, structura și funcționalitatea lor - a unei părți însemnate din tezaurul de valori materiale și spirituale, făurite de-a lungul veacurilor și mileniiilor de societatea umană, muzeele sînt solicitate să-și afirme un rol activ, operativ în opera de conservare și restaurare a ceea ce constituie patrimoniul cultural național sau universal. Faptul a fost statuat încă în urmă cu aproape trei decenii, prin statutul adoptat de adunarea generală a Consiliului Internațional al Muzeelor (ICOM), în care conservarea și restaurarea mărturiilor trecutului figurează ca obiectiv obligatoriu prioritar și permanent pentru fiecare instituție muzeală.

Acționînd întotdeauna și în orice domeniu al activității economico-sociale și cultural-spirituale, în consonanță cu pulsul epocii noastre, în acord cu imperatiivele vremii pe care o trăim, conducerea partidului și statului nostru a sesizat cu promptitudine și luciditate necesită-

țiile României socialiste în planul ocrotirii patrimoniului cultural național, sarcinile imediate și de perspectivă ce revin pe acest tărâm, indicând direcții de urmat (dintre cele mai fundamentat-științifice) și măsuri de adoptat dintre cele mai oportune și mai eficiente. În acest spirit trebuie să înțelegem Decretul Consiliului de Stat nr. 724 din 1969 și Legea nr. 64 din 1969, privind protejarea și păstrarea bunurilor de interes național ce reprezintă valori artistice, istorice sau documentare, precum și a unor obiecte conținând metale prețioase și pietre prețioase de valoare deosebită; și mai ales, în spiritul arătat, trebuie să discernem prevederile Legii nr. 63 adoptată de Marea Adunare Națională la 30 oct. 1974 - Legea ocrotirii patrimoniului cultural național al Republicii Socialiste România.

După cum cunoaștem cu toții, actul normativ la care m-am referit statuează atribuții și obligații precise ce revin instituțiilor muzeale pe tărîmul ocrotirii patrimoniului cultural național. Aș evoca aici îndeosebi articolele 13 și 14 ale Legii 63 din 1974, care crează un cadru într-adevăr prielnic operei de conservare și restaurare a bunurilor din patrimoniul cultural și care, totodată, situează o atare activitate, la nivelul muzeelor, pe treapta unei necesități cu caracter acut și (putem spune chiar fără teama de a comite o exagerare) vital.

Noi știm foarte bine că - prin definiție, dar mai ales prin ceea ce ne demonstrează realitatea - muzeul ca instituție este nemijlocit legat de patrimoniul său de valori. Noi știm că funcțiile muzeului contemporan nu reprezintă altceva decât modalitatea de acțiune asupra acestui patrimoniu. Așa stînd lucrurile, devine axiomativ faptul că existența unui muzeu e condiționată, chiar justificată de existența fondului de valori patrimoniale. Or din acest punct de vedere - ce marchează, în fapt, un criteriu fundamental de organizare și activitate a noastră - asigurarea, prin toate măsurile adecvate, a perenității patrimoniului ne apare drept condiția primordială de obținere a unui statut propriu.

Acestea ar fi și punctele de reper în baza cărora considerăm, în intervenția noastră, conservarea și restaurarea patrimoniului cultural național necesitate vitală a activității muzeistice.

*

* * *

Experiența ultimelor decenii a demonstrat - pe plan internațional, dar, deopotrivă, și în sfera rețelei naționale a muzeelor noastre - că opera de asigurare a perenității bunurilor de patrimoniu cultural poate obține succes numai în măsura în care ea se supune unei duble condiționări:

Pe de o parte, acordînd prioritate măsurilor de conservare, cu caracter profilactic, față de cele de restaurare, care au caracter curativ; pe de altă parte, în măsura în care atît operațiile de conservare, cît și cele de restaurare depășesc cadrul limitat al unor lucrări

practice, situate la nivel de meșteșug și se situează în sfera investiției și soluțiilor științific elaborate. Altfel spus, realitățile ultimelor decenii ne-au demonstrat că opera de conservare și restaurare a patrimoniului cultural național poate deveni eficientă numai dacă ea este organizată și desfășurată pe criterii științifice.

Literatura de specialitate ne-a furnizat până acum definirea unor atare criterii, și dintre ele m-aș referi doar la cîteva:

În primul rînd, concepția modernă asnpa conservării - ca un ansamblu de măsuri științific investigate și elaborate, menite să asigure condiții cît mai bune de existență unui bun de patrimoniu, menținîndu-l pe acesta cît mai aproape de starea inițială, originală.

În al doilea rînd, adoptarea unor măsuri de conservare pe temeiul strict științific al cunoașterii condițiilor de mediu (climă, temperatură, microfloră și microfaună, umiditate etc.) în care e situat un obiect sau altul cu valoare istorică culturală.

În al treilea rînd, elaborarea, pe baze științifice și urmărirea, prin aceleași modalități, a existenței unor parametri optimi ambienali, care să asigure viața bunurilor de patrimoniu.

De asemenea, să amintesc concepția modernă asupra restaurării, privită ca un ansamblu de măsuri menite să reținerească un bun patrimonial, dar excluzînd la modul absolut, categoric orice adaos care i-ar modifica structura, forma, stîlul sau maniera specifică epocii în care a fost creat.

În fine, să mai menționez că viziunea și practica modernă a restaurării bunurilor din patrimoniul cultural național situează la baza oricăror intervenții cu caracter curativ studiul minuțios fizico-chimic al compatibilității materiilor sau substanțelor de adaos și intervenție, cu scopul, tocmai, al prelungirii existenței obiectului asupra căreia se operează.

Asemenea principii, ca și altele, la care nu m-am referit, dar care se integrează, și ele, viziunii moderne existente azi în domeniile conservării și restaurării bunurilor de patrimoniu cultural, evidențiază un fapt devenit condiție sine qua non pentru atare activități: anume, necesitatea specializării personalului de investigație și de intervenție, care activează pe acest tărîm. Nu se mai poate astăzi pretinde și nici admite în activitatea de restaurare-conservare a patrimoniului cultural decît cadre cu temeinică pregătire profesională, teoretică și practică; și nu se mai poate astăzi oferi loc în aceste domenii experimentelor empirice, soluțiilor meșteșugărești, tatonărilor lipsite de fundamentare științifică.

Pe de altă parte, este evidentă în etapa actuală, în mai multe țări ale lumii, între care ne situăm și noi, o disproporție între cantitatea mare a bunurilor patrimoniale ce reclamă măsuri de conservare și restaurare și potențialul uman specializat și dotările tehnico-materiale necesare operațiunilor de asigurare a perenității acestor bunuri. O atare stare de fapt nu poate fi depășită numai prin simpla ei înregistrare, ci

prin măsuri de ameliorare. De aceea, în muzeele din România este cu atât mai necesară cerința formulată de conducerea Consiliului Culturii și Educației Socialiste, și în primul rând de tovarăsa vicepreședintă Tamara Dobrin, potrivit căreia o difuzare a cunoștințelor de bază din domeniul conservării la nivelul tuturor muzeografilor și o antrenare a acestora în activitățile de asigurare a stării optime de existență a bunurilor patrimoniale poate și trebuie să aibă eficiență. Concomitent, fiind în considerare dezideratul ce e constituit însăși ideea de bază a intervenției noastre: conservarea și restaurarea patrimoniului - necesitate vitală a activității muzeistice, și ținând seama că majoritatea unităților noastre își sponesc patrimoniul și pe calea săpăturilor arheologice, o serie de cerințe pe tărîmul conservării ni se pare că trebuie formulate și în acest sens. Avem în vedere îndeosebi înzestrarea cercetătorilor din teren cu cunoștințe de bază și cu o dotare tehnicomaterială minimă, în stare să asigure, la nevoie, intervenții eficiente, fie și cu caracter provizoriu, dar, oricum, de natură să prevină distrugerile sau pierderi irecuperabile - așa cum, știm cu toții, că a fost posibil să se întâmple.

*
* *
*

Acestor considerente de ordin general formulate în intervenția mea le alătur censemnaarea unora dintre rezultatele concrete, practice ale activității desfășurate de laboratoarele secției de restaurare și conservare din Muzeul Național. Intenția urmărită este aceea de a vă sugera că și pentru acest muzeu asigurarea perenității fondurilor noastre de mărturie documentare constituie o necesitate vitală.

Să notez astfel, ca o preocupare prioritară, constantă, eforturile de a asigura, atât valorilor de muzeu expuse, cât și pentru cele păstrate în depozite, condiții deplin corespunzătoare de microclimat într-un edificiu în care nu pretutindeni și nu în fiecare anotimp al anului parametrii constatați pot fi și cei optimi preținși. Măsurarea ritmică a temperaturii și umidității efectuată cu aparatură instalată în fiecare spațiu unde există piese de patrimoniu, ca și verificarea periodică a existenței unei microflore așu microfaune care contravine stării de sănătate a pieselor, concomitent cu aplicarea imediată a unor măsuri impuse de colectarea și interpretarea observațiilor efectuate - toate acestea constituie în Muzeul Național o activitate de conservare curentă. Am izbutit astfel să prevenim la vreme îmbolnăvirii ce puteau fi fatale, pierderi care ar fi fost nefindoielnic irecuperabile.

Mai ales însă ne-am străduit a ne situa cât mai mult și mai bine pe coordonatele spiritului modern de conservare și restaurare a valorilor patrimoniale. În direcția aceasta am depus și facem în continuare eforturi de a asigura efectuarea operațiilor de intervenție și tratament pe baza unui control riguros științific, prin însușirea și aplicarea unor metodologii verificate, solicițind colaboratorilor noștri informare, spe-

cializare și - de ce nu - spirit creator. Am obținut astfel unele rezultate, dintre care semnez câteva.

Laboratorul de restaurare a obiectelor din metal a stabilit o metodologie de restaurare a pieselor cu degradări chimice avansate sau deteriorate mecanic și cu lipsuri de material. Prin metoda reconstituirii cu aplicarea reversibilă a fragmentelor pe un suport din material neutru au fost restaurate piese de mare valoare istorică - unicate ale patrimoniului cultural național - cum sînt enemele și coiful din tezaurul getic de la Agighiol și coiful de bronz, de tip attic, descoperit într-un mormînt al necropolei getice de la Zimnău.

Laboratorul de restaurare a textilelor a elaborat o tehnologie de restaurare a steagurilor pictate, cu una și două fețe și a aplicat cu succes o metodă proprie de consolidare, prin aplicarea tîlului-pictat în gama cromatică a piesei. Astfel au putut fi redată expunerii sa steag al Agiei, broderii de tip bizantin și, subliniez în mod deosebit, costumul și piesele adiacente din mormîntul de la Tismana din sec. al XVII-lea.

În laboratorul de ceramică succese s-au obținut îndeosebi în restaurarea celebrei ceramici pictate de tip Cucuteni, urmărindu-se și obținîndu-se întregirea unor elemente de decor anic. Se știe că marea restaurare a acestor vestigii eneolitice ridică probleme dificile, dar și în acest caz colaborarea dintre restaurator și arheolog a fost de bun augur. În același laborator s-a trecut și la executarea de replici de mare precizie și fidelitate după piese originale, unicate ale patrimoniului cultural național. Menționez, între altele, replici la modelul de sanctuar descoperit în așezarea gumelnițeană de la Căscioarele, statueta cu vas pe cap din așezarea eponimă a culturii Gumelnița, vasul cu atribute antropomorfe descoperit la Hodoni, statueta feminină ornamentală din necropola de la Cîrna, din epoca huncarini și altele. În activitatea de execuție a replicilor semnalăm și pe acestea după piesele tezaurului tracic de aur descoperit la Hinova și intrat recent în patrimoniul Muzeului Național, lucrare de mare avangură, aflată încă în proces de finalizare.

În laboratorul de restaurare documente-carte s-a urmărit nu numai soluționarea problemelor de pîșfil, dar s-a studiat și experimentat restaurarea unor lucrări de grafică și s-a inițiat studial compoziției cernelurilor cu care se scriau diferite documente și manuscrise vechi, lucrare științifică în care întrezărim o altă oțiență profesională.

În laboratorul de investigații biologice și de conservare, concomitent cu rezolvarea obiectivelor curente, se elaborează o nouă metodologie de restaurare-conservare pentru materiale arheologice de natură organică.

Abordînd o arie largă de probleme, Institutul de investigații fizico-chimice cooperează nu numai cu compartimentele secției noastre de restaurare-conservare, dar și cu unele laboratoare zonale din țară.

Aplicând metoda de difracție sau radiografiere cu raze X la studiul obiectelor arheologice, la investigarea picturii tempera sau la studiul manuscriselor medievale s-au obținut aici date importante atât pentru restauratori, cât și pentru istorici. Analiza și testarea adezivilor pentru materialele textile sau determinarea comportamentului diferitelor tipuri de monede în procesul tratamentelor au dus la observații interesante, la concluzii utile procesului de restaurare. Și aici, alături de lucrările de profil strict, se fac studii asupra unor tehnici de prelucrare a diferitelor materii în epoci trecute. Se investighează compoziția și tehnologia unor coloranți utilizați altădată etc.

Multe dintre lucrările ce aduc o notă de inedit dintre experimentele efectuate de specialiștii din Secția de restaurare-conservare a Muzeului Național și care marchează tot atâtea contribuții aduse la opera de conservare și restaurare a patrimoniului cultural al României socialiste vor fi aduse la cunoștință în sesiunea pe care o inaugurăm acum și vor fi, desigur, publicate împreună cu celelalte comunicări în revista noastră de specialitate "Cercetări de conservare și restaurare a patrimoniului muzeal".

Referindu-mă la această manifestare științifică organizată de noi, sub egida Consiliului Culturii și Educației Socialiste, aș dori să subliniez, și în acest cadru, că Muzeul Național de Istorie consideră că este o datorie a sa firească să se situeze în primele rânduri ale celor pe umerii cărora se află acum o însemnată parte a răspunderii față de soarta patrimoniului de valori culturale ale țării.

Doresc, de asemenea, să subliniez convingerea noastră că eforturile pe care le întreprindem de a asigura perenitate mărturiilor trecutului acestui popor, năstărilor de civilizație făurită în vatra noastră de-a lungul secolelor și mileniiilor vor putea fi încununate de succes numai în măsura în care vom ști și izbuti să situăm cu hotărâre la baza tuturor operațiunilor și proceselor de conservare-restaurare cercetarea științifică și aplicarea rezultatelor ei; și în măsura în care vom ști și izbuti să ne unim aceste eforturi, să cooperăm întotdeauna, în numele și pentru realizarea unei cauze comune.

Aceste convingeri ne-au determinat, de altfel, să inițiem această sesiune științifică națională, onorată de prezența atîtor distinși specialiști nu numai din domeniul conservării și restaurării patrimoniului cultural național, ci și din alte domenii care cooperează în această activitate de interes național, dînd sesiunii un pronunțat caracter interdisciplinar.

Sîntem siguri că schimbul de experiență ce se va realiza în urma discuțiilor pe marginea comunicărilor și a vizionării expoziției organizată de Muzeul Național va deschide noi perspective de dezvoltare a activității de restaurare și conservare din România și va stimula cooperarea dintre specialiștii din acest domeniu.

LA CONSERVATION ET LA RESTAURATION DU PATRIMOINE
CULTUREL NATIONAL, UNE NÉCESSITÉ VITALE DE
L'ACTIVITÉ DE MUSÉE

Résumé

Étape irremplaçable dans la mise en valeur du patrimoine culturel national réglementée par la loi et rendue efficace par l'organisation sur des bases scientifiques, l'activité de restauration-conservation est une composante indispensable du musée.

L'exposé, en mentionnant les principes qui jalonnent la manière d'aborder les problèmes soulevés par les valeurs du patrimoine, met l'accent sur la nécessité d'utiliser uniquement des spécialistes hautement qualifiés dans le domaine de la restauration.

Pour augmenter les possibilités du domaine de la conservation, activité prioritaire par son caractère prophylactique, on y propose d'orienter la préparation des muséographes et des archéologues en cette même direction.

Les spécialistes du Musée National d'Histoire ont obtenu des résultats notables qui démontrent leur niveau technique de préparation et leur initiative créatrice, ce qui constitue un vrai stimulant pour le développement de ce domaine d'activité.